

ELS NOSTRES ESCRITORS

JOAN PONS I MARQUES

PER JOSEP MARIA LLOMPART

L'obra de Joan Pons, prou extensa i diversificada per variats sectors de l'assaig, la investigació i la crítica, havia romàs dispersa —i en bona part inèdita— fins que fa prop de dos anys (1975) es va iniciar la publicació en llibre dels seus escrits més importants. N'han aparegut fins ara tres volums. El primer recull un conjunt de poemes que representen l'únic tribut de l'escriptor a la tasca de creació literària; els altres dos contenen els treballs de crítica.

Tot i el desinterès de Joan Pons per divulgar la seva producció —motivat tal volta per un senyorívol desdeny cap a la pròpia obra, agreujat pel trauma i els profunds desencisos arran de la guerra civil—, la seva figura i les seves actituds morals i cíviques gaudiren del més alt prestigi exemplar en els anys difícils de la postguerra. Nét de Josep Lluis Pons i Gallarza —gran figura de la Renaixença—, havia nat a Sóller l'any 1894 i va morir a Ciutat el 1971. Començà els estudis d'arquitectura, però els hagué d'abandonar a causa de la seva intensa miopia. Es va llicenciar tot seguit en Filosofia i Lletres i ingressà en el cos d'Arxivers, essent destinat a Tarragona, on va residir set anys, i posteriorment a Mallorca. Fou un dels inspiradors de la revista LA NOSTRA TERRA, portaveu de l'ideari de l'Escola Mallorquina (entesa aquesta en el sentit més ample); i va intervenir en la redacció de l'AVANTPROJECTE D'ESTATUT AUTONOMIC DE LES ILLES BALEARS (1931).

En temps de la segona República fou, juntament amb Guillem Forteza i Miquel Ferrà, un dels intel·lectuals que més a fons i amb més coherència plantejaren una alternativa autonomista per a les Illes. De fet, no era home de partit ni es va lliurar a l'activisme polític; però, a partir d'una posició que ha estat qualificada de liberal, democràtica i federalista, dins una tònica general de centre-dreta, la seva labor d'ideòleg i d'orientador fou important.

També ho són els seus treballs de crítica, d'historiografia i de lul·lisme. Té especial relleu la conferència que va pronunciar l'any 1952 sobre CENT ANYS DE POESIA A MALLORCA I L'ESCOLA MALLORQUINA, un dels textos més aclaridors sobre la matèria. En ell es fa patent el seu ideari estètic, identificat amb la tradició insular, que també serveix de base, com és lògic, a la seva obra

de poeta. Aquesta obra, agrupada sota el títol de BRINS A L'ORATGE, és íntimament relacionable amb la de Miquel Ferrà i la de Joan Alcover. Centrada al voltant dels temes elegíacs i dels paisatgístics, té l'aire esfumant i essencial de la del primer i el patetisme de la del segon, sempre dins un to d'equilibri, de serenor i de perfecció formal. També és notable, en un determinat sector de la seva poesia, el profund i àgil sentit de l'humor, traduït a vegades en una ironia somrient, acucientista, un poc a la manera de Josep Carner, però fregant en alguna ocasió la duresa de la sátira. Per aquest caire arriba, en el conjunt de sonets epigramàtics titulats RIMES CIUTADANES, a una síntesi perfecta de sentimentalitat i d'ironia, que fa pensar en l'elegant i evocador humorisme d'un Miquel dels Sants Oliver, fins i tot amb el característic eco acòsmic d'exquisideses modernistes.

TALENT EM PREN...

Talent em pren de verzejar a deshora,
i amb la ploma a la mà, faç com l'infant
que, al punt l'ha haguda, inconscient esflora
la rosa al tany que ha cobejada tant.

Records antics en processó, d'enfora,
avencen lentament, l'àngel guiani;
l'àngel meu fent camí sempre a ma vora
que el passat al present junta constant.

Hi ha una campana dins mon cor que plora
i un tros de cel que riu quan va passant.
Sé d'on vénen i on van; res dura una hora:

la millor part de mi em passà davant;
i en va el neguit de l'arribada explora
l'obscura trama de què és fet l'instant.

DE «RIMES CIUTADANES»

En altre temps la nostra ciutat era senyora;
les àvies m'hi pertaven la feina al Principal,
i jo m'hi quedava sobre el calid maridet hivernal,
i desobediava cont l'Eleonora.

A la nostra Campones, molt Goya, molt antic,
anaven les parets als matins il·luminosos;
vistaven les murades, capbaixos, consirosos,
quatre vellets parlant del rei Lluís Felip.

En aquell temps sabia la gent altres cançons,
i se deien més rondalles d'hivern vora els tions...
La jove en la gran sala del vell palau burges

mirava les estampes d'un llibre, alçant lleuger
el cap quan, amb estrèpit, passava pel carrer
el cotxe amb quatre males d'algun senyor marqués.

JOAN PONS I MARQUES

MES D'UNA LLENGUA OFICIAL: ¿COM ES MENJA, AIXO?

PER AINA MOLL

Sembla que el President Suárez, en la seva visita a Catalunya, va prometre la implantació progressiva de la cooficialitat del català a les quatre províncies catalanes "de manera que no produïxi traumes", supos que als castellano-parlants que s'hi han instal·lat.

Ho vist una carta al director d'una revista, on un lector fa constar que quan ell va entrar per primera vegada a l'escola, quasi no sabia ni una paraula de castellà, i ningú es va preocupar d'evitar-li cap trauma. És molt possible que vulgui dir que "ara és la nostra", i que vol que els seus fills trobin a l'escola la llengua pròpia, i si els fills dels castellans es traumatitzen, pitjor per ells.

Comprenc la reacció indignada d'aquest lector (encara que no hi estigui plenament d'acord): el President té en compte el possible trauma del nin castellà de Barcelona (en un règim de cooficialitat, no d'oficialitat exclusiva del català!), i no considera ni poc ni molt que, COM MES LENTAMENT PROGRESSIVA SIGUI LA IMPLANTACIO DE LA COOFICIALITAT, MES PERSISTIRA EL TRAUMA DELS NINS catalans (i MALLORQUINS i valencians), que troben a l'escola —i després en tots els mitjans de difusió cultural— una llengua que no és la seva i que els és imposada, contra tota justícia, com la cosa més natural del món.

La manera més intel·ligent que podria

prendre el Govern, seria el RECONeixEMENT IMMEDIAT de totes les llengües de l'Estat, dins tot el seu àmbit, sense limitacions de cap casta en l'aspecte jurídic. Després podria adoptar —o les adoptarien els tècnics que redactassin els diferents Estatuts Autònoms si la nostra vida col·lectiva prenía aquest camí— les mesures necessàries per evitar que l'aplicació pràctica d'una llei tan justa pogués traumatitzar ningú.

Tant la declaració del President com la reacció del lector, com la majoria de les postures que en gamma variada apareixen, quan es toca aquest tema (que inevitablement produeix discussió), fan patent un punt de partida erroni que els és comú: Tots consideren aquest problema des d'una concepció de cultura centralitzada, realitzada entom d'una sola llengua que és "superior" a les altres: el President Suárez, com els nombrosíssims mallorquins que pensen que "la nostra estimada llengua també ha d'esser oficial, però com que hi ha molta de castellans que no l'entenen, hi ha certs actes que sempre s'hauran de fer en castellà", parteixen de la base que el castellà és "superior" a les altres llengües de "la Pell de Brau i illes adjacents". El lector indignat de qui he parlat, pensa que ja n'hi ha prou de subordinació injusta a una altra llengua, i que

ara el català ha d'esser la llengua "superior" i arraconar l'altra per la força. Hi ha gent que arriba a imaginar una "igualtat" de les dues llengües, a base d'usar-les sempre totes dues, com en els aeroports, on es diuen les mateixes coses en diverses llengües (PERO MAI EN LA NOSTRA, naturalment, encara que es tracti de l'aeroport de Palma): com que això els sembla complicat, es decanten per una "cooficialitat de segona": usar la nostra llengua només quan no hi hagi problemes de comprensió per part dels castellans, és a dir, MAI, perquè un castellà o altre sempre es troba a tot arreu.

El problema només té solució si es planteja des d'una concepció de cultura no centralitzada, sinó plural: com que l'Estat està format per una pluralitat de pobles que tenen llengües diferents, i tots ells tenen el mateix dret (a més del deure) d'usar la llengua pròpia a tots els nivells i contribuir a enriquir-la amb la seva aportació personal, TOTES LES LLENGÜES DE L'ESTAT TENEN EL MATEIX DRET A L'ÚS OFICIAL. El model de realització pràctica d'aquest principi segueix essent per a mi Sufià, aquest petit país on QUATRE LLENGÜES SON OFICIALS, CADASCUNA AMB VIDA PLENA DINS EL SEU AMBIT TERRITORIAL NATURAL: A Zúrich, l'alemany, a Ginebra el francès, etc. Però tot

suís aprèn a l'escola la seva llengua i una altra de les del país (francès i alemany, o rètic, o italià, el de Ginebra; alemany i una de les altres tres, el de Zúrich), i molts d'ells, per circumstàncies familiars o professionals, en saben tres o totes quatre.

Dins una societat així, els "traumes" no existeixen: l'infant de Ginebra que és de llengua alemanya, es pot iniciar a l'escola en alemany, i aprendre el francès com a llengua nova. Naturalment, el rètic només el saben parlar bé els qui són rètics (que són devers quaranta mil), però això no els és problema, perquè tots saben almenys una altra llengua que els serveix per comunicar amb els no-rètics.

Organitzant així la nostra societat, els "problemes insolubles" d'ara, desapareixerien: a Catalunya la vida oficial es faria ben normalment en català (i a Castella en castellà, i al País Basc en basc), però els infants catalans aprendrien a més a més una altra de les llengües oficials (que normalment seria el castellà, per raons de "pes"), i els castellans instal·lats a Barcelona es podrien iniciar a l'escola en castellà i aprendre com a llengua nova el català. Els que decidissin emigrar a un lloc de l'Estat de llengua diferent de la pròpia, procurarien amar a una dona de la

ANTIGUES REFLEXIONS QUE ENCARA SERVEIXEN

PER FRANCESC DE B. MOLL

Aquesta setmana, després de la proclamació dels Premis Ciutat de Palma a la sala Mozart de l'Auditorium, Josep Melià va pronunciar una interessant i documentada conferència sobre el tema "Llengua, societat i poble".

Poques vegades s'ha parlat públicament amb més claredat i aportació de dades concretes referides a la persistent i opressora actuació exercida pels governs espanyols, durant més de dos segles i mig, contra el dret dels mallorquins (i menorquins i eivissencs) a emprar, fora de l'àmbit estrictament casolà, la llengua dels nostres avis.

Aquest parlament d'En Melià em suggereix l'oportunitat de publicar una sèrie de reflexions que vaig escriure fa més de dotze anys, però que segueixen essent vàlides per a molta gent encara poc informada. Les vaig escriure en aquells dies de 1964 en què un ministre del règim franquista havia començat a recitar unes diguem-ne "oracions" que no arribaven a ser un "mea culpa" però eren un inici de reconeixement de la raó que ens assistia a qui havíem denunciat aquella política iniqua i opressora.

Les meves reflexions —o la meva — sobre fets— eren, més o menys, això que segueix:

EL MALLORQUI COL·LOQUIAL

El mallorquí es parla normalment a totes les famílies de nadius de la nostra illa, fora de rares excepcions. Però hi ha famílies on, d'uns quants anys ençà, es practica un curiós bilingüisme: les persones grans parlen mallorquí entre elles, però en dirigir-se als seus infants empenen el castellà i fan que els nins també hi parlin. Aquest sistema s'ha posat de moda gràcies a la idea, molt arrelada, que d'aquesta manera els infants adquireixen des del principi una major facilitat per a la llengua anomenada oficial, que els ha de beneficiar en enfrontar-se amb els estudis, amb les carreres i amb la vida de relació social.

Sense dubte, el nin adquireix així "soltura" per al castellà; però allò que guanya en "soltura" ho perd en "correcció", perquè l'aprenentatge del castellà per via auditiva a base de pares i parents mallorquins resulta desastrós. I és natural que ho sigui, perquè aquests infants aprenen l'idioma a través de boques que el defonen inconscientment en tots els aspectes (pronunciació defectuosa, entonació estranya, paraules mal emprades, locucions i modismes traduïts servilment del mallorquí...). Els pares no se'n temen, que tinguin aquests defectes, i

els inoculen en els seus fills, els quals, pel fet d'haver-los adquirit essent petits, no se solen adonar que el pateixen, i tota la vida usaran un castellà tarat, malforjat, ridícul, cosa que no succeiria si l'haguessin après de persones autènticament castellaneres i poguessin comparar el parlar d'aquestes amb el mallorquí, tan diferent del castellà en fonètica, en lèxic i en sintaxi.

Deixant de banda aquest aspecte de la qüestió, encara poden afirmar que el mallorquí col·loquial o d'ús casolà es manté amb plena força, si bé es veu influït per molts d'elements perturbadors, com són les emissions de ràdio i televisió, els diàlegs cinematogràfics, el lèxic infestat d'estrangerismes de l'esport i de la tècnica, etc. Però això és un fenomen universal. Totes les llengües estan més o menys sotmeses a aquestes influències, i l'Acadèmia Espanyola ha fet el crit d'alarma sobre la corrupció que invadeix el mateix castellà a conseqüència de tots aquells factors dissolvents. El mallorquí està en el mateix cas que les altres llengües.

EL MALLORQUI A L'ESCOLA

La llengua nadiua a l'escola primària té dos aspectes: el del seu ús com a vehicle d'ensenyança de les diferents matèries, i el de l'ensenyança racional del vernacle com a llengua pròpia de l'infant i com a mitjà per aprendre els altres idiomes. La pedagogia moderna reconeix tots aquests valors de la llengua natural del nin com a elements formatius de la seva vida cultural. Un grup internacional d'especialistes convocats per la UNESCO va informar extensament i objectivament sobre l'ús de les llengües vernacles en l'ensenyança, i les seves proposicions fonamentals poden considerar-se resumides en aquestes frases:

"Cal fer tots els esforços possibles per donar l'educació en llengua materna". "Per motius d'índole educativa recomanem que s'estengui l'ús de l'idioma matern en l'ensenyança fins al grau més avançat possible. Sobretot convé que els alumnes comencin la seva formació escolar en la llengua materna perquè és la que entenen més bé i perquè la iniciació de la seva vida escolar en la llengua materna permet acurçar la transició de la casa familiar a l'escola". I jo afegiria: i perquè l'ús "conscient" de la llengua vernacle, en lloc de perjudicar l'adquisició de l'oficial, la facilita, a més de facilitar també, en el cas del mallorquí, l'aprenentatge d'idiomes estrangers. Tota aquesta doctrina de la més sana

pedagogia ha estat despreciada en el nostre país d'ençà que s'hi va introduir amb Felip V el centralisme francès. Josep Melià va exhibir en la seva conferència un sens-fi de proves de l'actuació inhumana i antipedagògica amb què des d'aleshores s'ha procedit en quasi totes les situacions polítiques del nostre país. No servia de res que homes castellans de gran talla intel·lectual, com Menéndez Pelayo, proclamassin que l'existència de les llengües anomenades regionals significava una riquesa cultural d'Espanya que era necessari salvar i protegir.

EL MALLORQUI A L'ESGLÉSIA

Durant aquestes darreres dècades el mallorquí o català de Mallorca ha sofert dins les esglésies un visible retrocés: la catequesi, la predicació, els cànecs religiosos, etc., han seguit la moda de la castellanització, no sols a la capital i a les zones turístiques, sinó a moltes viles de l'interior i a poblets d'ambient rural. Una gran part de la clerecia ha abdicat el seu dret i el seu deure d'evangelitzar en la llengua del poble, i això no per imposició jeràrquica, sinó per pura i simple rendició davant la moda forastera o davant la pressió d'elements no revestits d'autoritat legítima per exigir tals concessions.

Per justificar la seva desviació de les normes pontificies, els clergues claudicants al·leguen l'existència, entre nosaltres, de molts immigrants peninsulars. És cert que tots aquests hostes tenen dret a veure ateses les seves necessitats espirituals, però això es podria resoldre mot bé dedicant-los catequesi i predicació en castellà a hores determinades, sense perjudici de mantenir els actes de culte en vernacle a unes altres hores també prefixades a fi que tothom sàpiga en quina llengua es faran aquells actes i així cadascú pugui triar els que li siguin de més comoditat i profit.

Malgrat tot, o tal vegada com a reacció lògica contra l'ambient de forasterisme, les promocions sacerdotals joves es presenten amb uns aires de renovació segons l'esperit del Concili Vaticà II. Dins les mans d'aquest jovent està la rectificació dels camins de l'apostolat per al dia de demà.

EL MALLORQUI COM A LLENGUA ESCRITA

A conseqüència de l'eliminació de la nostra

(Passa a pág. sigüent)

MÉS D'UNA LLENGUA OFICIAL: ¿COM ES MENJA, AIXO?

PER AINA MOLL

(Ve de pág. anterior)

llengua que els fos ja coneguda. Segurament només els bascos sabrien basc, però el tendrien amb vida plena dins el seu territori, i podrien comunicar amb els altres per mitjà de la seva segona llengua.

Ja sé que aquestes consideracions topen sempre amb dues objeccions que es presenten com a insalvables:

a) Això suposa "obligar els castellans a aprendre una altra llengua que no els servirà per res".

b) Això suposa, molt més, el cost de l'aprenentatge, tant en despeses com en esforç;

ja són prou carregats els preus i els programes actuals!

No són objeccions vàlides.

a) Als castellans no els "serveix per res" aprendre mallorquí perquè se suposa que tots els mallorquins estan OBLIGATS a saber parlar castellà i a parlar-lo efectivament sempre que qualseu ho EXIGEIXI. Si ningú té dret a exigir-ho, és tan necessari saber català per emigrar i viure en zona de llengua catalana, com saber francès per emigrar a França.

I per als castellans que no es mouen de casa, haver d'aprendre una altra llengua del

mateix Estat suposa prendre consciència que la seva llengua no és superior a les altres, sinó una més dins el conjunt (només per això, ja ho pagaria!), i a més els dona la possibilitat de conèixer i comprendre les altres literatures de l'Estat, que són patrimoni de tots: ara Ramon Llull, Ausiàs March, Maragall, Joan Alcover, Costa i Llobera, i tants d'altres els són inassessibles (i ho són fins i tot a la majoria dels catalans, víctimes de la cultura centralista), i això és una vertadera llàstima.

b) D'altra banda, l'argument del cost tampoc no és vàlid. En primer lloc, perquè quan es tracta de justícia i dels drets humans, els arguments de cost no valen: també resultava més costós pagar els treballadors que

servir-se d'esclaus, i ara costa més un obrer pagat amb justícia que amb un sou de misèria, però això no justifica que perduri la injustícia. I en segon lloc, perquè l'augment de cost queda amplament compensat per l'augment de "beneficis". L'aprenentatge de dues llengües deixa el camí obert al poliglòtisme: molts de sofesos saben, a més de les seves, una o més llengües estrangeres, i són capaços d'aprendre una llengua nova amb una facilitat sorprenent.

Abandonem les postures d'injustícia o de covardia, que només s'expliquen per una deformació de segles, i decidim-nos d'una vegada a reclamar la justícia, amb totes les seves conseqüències.